

Іван Марків

LUX IN TENEBRIS

...Чи ж їй не все одно, коли встане? Чи це буде північ, полудне, ранок чи вечір — все для неї чорна пільма. Так вночі старається менше робити, щоб стуком брата, братову та їхніх дітей не будити. Вони вдень наробляться і вночі спокою їм треба. Потихеньки вона встає, сідає під кужіль і пряде. Це зимою. А як перші півні заспівають, то вона кидає кужіль і береться ладити до печі, щоб братова до готового встала. Наполоче для безрог у баняки бульби, а більшої начистить для челяди — бо й бульбу чистити вона потрапить! Може навіть ліпше, як видючі. Наносить дров, накладе у піч і тоді йде січку різати. Потім до ріки по воду. Знає, скільки кроків від порога до ріки, скільки до стайні, до стодоли. Коли вже челядь повстає, — вона йде молоти на жорнах кукурузу на колотюху, або пшеницю на стиранку. Управшись із тим, носить запарену січку коровам, дасть коневі сіна, напоїть, щоб усе було сите, щоб братова була вдоволена. А коли вже кури й гуси дають про себе знати, що час їм на Божий світ, — вона їх випустить, а вони з вереском обступлять її, їсти допоминаються.

— Знаю, знаю, що ви голодні. Дам зараз вам зерна, тільки, щоб ви, тюті, добре неслися. А ви гусоньки, щоб густо пірям поростали. — І сипле з поділکا ячмінь, або овес, а гуси, заїдаючи, — вдоволено притакують. Часом з криком підскачуть курка, бо гуска її дошкульно дзьобнула. — „Не кусайтеся!“ — кричить Юстина. — „Чому в згоді не їсте? Он, дивися на них!“ — Та гуси далі курей кусають, а вона махне рукою і відходить. — „Я справи між вами робити не буду, ані вам свого розуму не всаджу“.

Влітку ще більше роботи. Все в хаті треба приготувати, щоб брат і братова довго дома не задержувалися і на поле йшли. Залишать на неї все, а вона собі раду дасть. І хоч не все їй іде гладко, хоч часом і гулі має на чолі, бо стукнеться до одвірка, чи до дверей, та це нічого; загоїться, присохне. Праця їй — одинока потіха та розрада. Кілька годин сну для неї вистачає. А спить вона деннебудь: на лаві, чи на приспі, і то сидячи; рідко лягає на піч, зрештою там троє дітей брата. Нехай вони собі спокійно сплять.

Сліпа привикла до своєї долі, зжилася з темрявою, хоч часом жаль їй за „тамтим“ світом. Та він відгороджений від неї, десь далеко полинув, а її залишив у вічній темряві. Чим відгороджений? Мабуть якоюсь тонкою заслоною, так, як нутро хати від широкого світу тоненькою шибою відгороджене.

Часом їй дуже сумно, невимовно важко на душі. Правда, — рідко це буває, бо праця стала їй змістом життя. Нема часу на розраду, — користуються нею видючі. Он її однолітки вже матерями, втішаються своїми дітьми, сміються голосно, жартують,

бавляться, танцюють. А вона? Утомившись від роботи, — сяде на приспі, опреться спиною об стіну і вплялить очі у світ, що її окружає. Вплялить зір, неначе хотіла б напругою до джерела світла дібратися. А гарний „тамтой“ світ! Знає вона добре, бо до сімнадцятого року життя жила в ньому. Не бачить людей, зелених дерев, ріки, дороги, зелених піль, що збіжжям хвилюють, не може любитися різнокольоровими квітками, не бачить череди худоби, що повертає із пасовища, ані зграї шпаків, що веретами снуються по пасовищу. І чому вона в інших частинах тіла не окалічила, якщо це вже мусить бути? Чому вона не оглухла, не оніміла, не крива, тільки якраз отемніла? І глухі, і німі, і криві нещасливі, однак не так дуже, як вона темна. Вони вішаються видом „тамтого“ світу, хоч і їм гірко жити. Ах, Господи, аби хоч раз поглянути на той гарний світ, що в її душі коріниться. Він її манить, він кличе до себе. Де він? Де подівся? Кудюю відлетів? Ні, він ось тут, він близенько неї, він манить її, кличе до себе. Тільки маленька перегорода ділить її від нього. Як тую заслону зірвати?

Здається їй, що люди жахаються її, втікають від неї. Всіх сусідів пізнає по ході, по бесіді, та потіхи із цього для неї мало. Хіба сусідка, стара Мариська, однолітка її покійної матері часом через пліт порозмовляє з нею. Господи! Яка ж то вона добра ось ця нанашка Мариська. Іде вона — Юстина до ріки по воду, перевісивши коновки на коромеслі через плече та допевняючись костуром дороги. Аж тут зпоза плота: — Юстино, а стань но на хвилину. — Слепа стане, підійде до плота. — То ви, нанашко? — Я, я. А що у вас чувати? Чи дуже Феся тобою „конірує“? Ой, добру ти братову маєш! А на но дитинко трошки сира“. — І дає сліпій у хустинку жменю смачного сира. І поговорить із нею, розрадить, потішить, аж легше сліпій на душі стане. Часом Юстина відізветься: — „Та бо ви, нанашко, плачете“. — „А як же ти знаєш, що я плачу?“ — Я чую це, нанашко. — Та як же, моя ягідко, не плакати мені, коли на тебе дивлюся? Така молода, гарна, а така нещаслива. Коби ти знала, як твоя мати тобою тішилася, як ти ще малою була! Нераз я їй говорила: — „Кумо Парашко, але гарну дівку будете із неї мати“. — А тепер що? Бідна ти, моя пташко, бідна! — Та сліпа тільки покиває головою. — Велике вам, нанашко, Боже заплать за сир, — і далі йде до ріки. — Боже, — думає Юстина, — є і добрі люди на світі, — добрі, як ангели.

*

Не вміють видючі оцінити вартости зору. А чи вона вміла дожити ним, як ще його мала? Ба, коби тоді мала вона той розум, що тепер його має! Не вміла вона його шанувати. До сімнадцятого року життя шила людям сорочки, вишивала чудові квітки на полотні, любивалася ними. Хрестик до хрестика і з них прекрасний взір — вишивка виходить. Сиділа біля вікна, а в ньому шиби маленькі, що хіба п'ястук через них пропхав би. Хата стара,

маленька, низька, стіни глиною мазані. А ввечері при світлі каганця далі до роботи! І ось доробилася! Згасло перед нею світло, усе помрякло, світ від неї чорною занавісою відгородився. Тепер вона сидить на приспі перед хатою і братову дитину в поділку колише. Бавить, пестить, цілує, та її не бачить. Водить рукою по дитячій личку, по голові, дотиком старається збagnути, чи вразлива дитина, який ніс, уста, борідка. Ах, яка то приємна мала дитина! Як любо притулити своє лице до личка дитини, як приємно поцілувати те личко! Воно неначе солодким видавалося. А вже нема нічого кращого та приємнішого, коли дитина її малими ручками обніме за шию і трешки тету „потосяє“. Юстина її поцілуями обдаровує. Чому мала дитина така кохана, приємна?

Коліше дитину в поділку, поки вона не засне. А сама вслухується у спів пташків, у шум дерев, у гомін, що по світі йде. Найменший голос природи до її свідомости доходить. Відчуває, як сонце своїми проміннями ходить по її лиці. А лице спокійне, неначе плесо стоячої води. Часом собі заспіває:

Журюся я, журю, як вечір, так рано,
 Бо в моїм серденьку веселости мало
 Гей, веселости мало!

заспіває й лекше їй на душі зробиться. Занесе сонну дитину до хати в колиску, а сама до роботи.

Корови доїти йде з великим острахом. Братова все їй щось закине.

— Ти, сліпаку, нащо молоко зо скіпця пила? Що то за робота? Випіє молоко, а потім води до нього доливає!

— Бігме, Фесю, що ні! Ось зараз присягну, що я так не робила.

— Не робила?! А чому молоко водяне?

— Або я знаю?

— Не знаєш? І чого то відпиратися, як я сама через шпарку бачила!

— Ой, Фесю, та чому ж ти таке говориш? А де ж би я таке робила. Скарай мене Боже, що ні.

— Ти можеш таке говорити такій сліпій, як ти сама, але не мені. Я тебе ще колись приловлю на тім, але стережися! Чуєш?! Бо попамятаєш мої руки!

Сліпа всякі кривди скоро забувала. Що ж врешті мала робити? Кому поскаржитися, щоб за неї заступився? Брат? Ніколи ані словечком за неї не обстане. Дав волю жінці, а та, що хоче, те з нею робить. Тета Анна? Вона аж на другім кінці села мешкає, рідко коли до них навідується. А хоч деколи в неділю прийде, то Феся вже так маневрує, щоб сліпа в двійку з тетою не знайшлася, та їй не поскаржилася. Все меле язиком у хаті, а потім тету за поріг випроваджує. Хіба ще тіточний брат Василь. А розумний який! Недаремно всі про нього говорять, що в селі рей водить, що молодь в читальні гуртує, що гарно спі-

вати вчить. Колись обіцяв Юстині, що заведе її до читальні, щоб вона послухала, як гарно хор співає. Не даремно ж він до Львова їздив учитися, як sklep закладати, вистави давати та співати вчити. І ось той Василько все говорить їй, що треба б ще до лікарів їхати, може б вони хоч трохи Юстині зір привернули.

Нераз Юстина задумується: однакові люди на зріст, та на вдачу не однакові. Чому є різні душі на світі? Ось, хоч би її братова Феся. Що за душа в неї? І чого вона сердиться? Чи ж вона їй щиро не робить? Чи може одержини вимагає? Натягне на себе який лах, чи чоботи, що вже видючі в тім ходити не хочуть. І як би тут робити, щоб братовій догодити! Чи є в неї хоч крихітка сумління, що все на неї гримає? Юстина знає, що не може всього так зробити, як це видючі потраплять, але вона з щирої душі робить, вона, — здається — душу перед братовою положила б, щоб тільки переконати її про добрі наміри. Та годі! Троє дітей братовій вибавила, що жадна пістунка так не потрапила б. За те діти сліпаком її називають, стільці під ноги підставляють, щоб вона на них спотикалася та падала.

Як вмирала її мати (батько давно вже був помер), лишила їй два зағони поля, корову і повну скриню полотна. Вмираючи, просила сина, щоб темна при ньому жила і щоб їй кривди не робив. Якби ж її кривдив, то темна має від нього геть піти, а чужі люди її за корову і поле до смерти додержать. Гей, мамо, якби ти тепер із могили встала, та прислухалася, як то брат твій заповіт сповняє! Людям скаржитися? Пощо? Щоб по селі розтрублювали, що в хаті її брата Содома? От, хай на меншім сходить.

Відімкнула сліпа одного разу скриню із полотном і зжахнулася: якось спостерегла, що з кожного кусня полотна на кілька мір бракує. Сліпу неначе б хто в серце ножем проколов. Її одинокую потіху і надію — полотно хтось поврізував. І хоч вона скриню все замкненою тримала й ключ при собі носила, — хтось дібрав ключа і так тяжко її скривдив! Тремтячи, прийшла до хати і з плачем заголосила: — Ой, полотно хтось мені понадрізував! Ой, полотна мого вже цілого нема!

— Ах, сліпаку ти мерзенний, обрушилася братова, — то ти до мене таке пієш?! Ти мене злодійкою називаєш?

— Чи ж я, Фесю, говорю, що ти це зробила?

— Он, дивися, як вона січкою викручується! А кого ж ти на думці маєш? Якби ти сліпаки мала, то пізнала б, що брешеш.

— Бігме не брешу! З кожного кусня по дві міри бракує.

— Ей, слухай небого, ребра я тобі порохую. Не досить, що бідую з тобою, мов колоду обходжу, а ти мене злодійкою називаєш? Цілу хату ти мені заогидила!

Сліпа пішла до стайні, сіла на поріг, виплакалася і час рану трохи пригоїв.

*

Глибока ніч. По хатах темно, тільки у Василя Чимеришина світиться; Феся, його жінка, вється в болях. Василь побіг за по-

витухою. Біля постелі стоїть сліпа й потішає братову. Нарешті болі кінчаються, заки повитуха прийшла. Прийшло на світ дитя без плачу.

— Ой, Фесю, таж воно мертво! — крикнула Юстина, взявши новонароджене в руки. Зачала дути на личко дитяти, а воно запищало. — „Живе, живе“ — кричить Юстина. — Не журися, Фесю, великого клопоту з ним не будеш мати. Я сама вибавлю його, ти тільки поплекаєш.

І сліпа бавила; бавила всіма фібрами своєї жіночої істоти. В ночі дитина запищить, — сліпа вже біля коліски, переверне, дасть пипку, заколише, або на руках загойдає. Щоб лише братової не будити, бо завтра робота на неї жде, вона мусить виспатися. Дитина росте здорова, хоч сліпа колоченою бульбою накормить, киселицею наллє. — „Мов відземок дитина“, — прихвалює сліпа перед братовою.

Раз влітку прийшла вполудне худоба з пасовища; сліпа загнала корови до стайні й поприпинала. Та помішала: красу на місце чорної, а чорну на місце красої. Чорна була лукава й любила бити. Коло красої ставала теличка, бо краса лагідна. Брат і братова Юстини прийшли з поля і сіли полуднувати. Знечевя у стайні заревіла теличка. Всі кинулися до стайні; звідтіл донісся крик, плач. Сліпа й собі до стайні пустилася. Та на порозі хтось її сильно між очі вготив.

— Ай, сліпцунко проклята, а що ж ти наробила?! Як ти корови поприпинала?! Чорна теличку поколола! — Це Феся розкричалася. — Ой, здохне худібка, здохне! —

— Я невинна, не знаю, як це сталося, — виправдується Юстина.

— Ти невинна?! А хто, я?! А ти полудовата! А ложку до писка носити знаєш? — Прискочила до неї і гатила п'ястухом, де попало: в плечі, в голову, груди. Розпелехала на ній волосся, гримнула нею до землі, копнула чоботом в лице, аж сліпій кров із носа пустилася. Надійшов чоловік, а жінка до хати. Сіли біля стола, щоб докінчити полуденок. Зпосочена сліпа стала по хвилі на порозі.

— Геть мені з хати!! — кричить Феся. Забирайся до сто дідьків, щоб тебе мої очі не виділи! Нищиш моє господарство, аби тебе так хроби нищили! Аби ще твою кров пси хлєптали, бо з моєї худібки через тебе кров стікає! — Сліпа блудно великими очима по хаті повела, підняла чомусь руки, неначе злетіти хотіла, чи у повітрі опори шукала.

— Не кричи, Фесю, не кричи, я вже йду.

— Йди, йди. Чого нипаєш по хаті, як кіт по горшках?! — Сліпа перехристалася, завернула з хати, знайшла костур і пішла вниз вигоном. На дорозі стояли люди, зваблені криком у хаті Василя Чимеришина. — Гей, люди, відізналася Юстина, заведіть мене до моєї тітки Анни. Бог вам заплатить за це. — Приступила Мариська — нанашка Юстини — взяла за руку й повела. Люди розходилися й головами похитували.

Село гуділо: вигнала Феся сліпу; вижерла, щоб її полотна загарбати. Ну, й жінка!

Ви не знаєте Анни Шипової? Тої Анни, Юстинової тети, що то мов возук іде? Як дивно, що ви її не знаєте! Таж вона має славу розумної, зрівноваженої жінки, що то мудро порадить і бідного голірuch не пустить. Але як її хто зачепить — ой! — гірко йому прийдеться! Нічого вона не злякається. Щоб їй і голова з плечей упала, то вона не подасться. І дивне диво! Вже пятьдесятка їй доходить, а сила в неї мов у здорового хлопа.

Того самого дня ввечері заїхала перед хату Василя Чемеришина фіра, а на ній сиділа Анна з сином Василем. Рішучим кроком увійшла Анна до хати.

— Сестрінку, — звернулась до господаря дому, — я приїхала по скриню Юстини. Возьму зараз також її корову. А з двох Юстининих загонів поля ти возьмеш хіба половину, другу половину заберу я. Іди видай мені скриню з комори. —

Мов спарена скочила Феся. — А то що за робота? Чого ти тут хочеш?!

— Василю, кажу тобі видай мені скриню Юстини. Чуєш? Бо як добровільно не даси, то я сама возьму!

— Чого ви тітко хочете?

— Я вже тобі раз сказала, чого хочу.

— Ідіть, тітко, не робіть мені комедії в хаті.

— Ов! А то що? Ти промовив? А я думала, що ти онімів! Як твоя жінка твою сестру катувала, то ти їй пальцем, ані язиком не рушив. — Прискочила Феся із коцюбою: — Геть мені з хати, бо коцюбою голову поскіпаю! — Та Анна вирвала коцюбу і мов тонкий патичок на двоє переломила. — „Даєш скриню, чи ні?! — І завернула до сіней та подалася до комори. — Василю, — кликнула на сина, — ходи по скриню! — За нею вибігла Феся і Василь.

— Гей, люди! — кричить Феся — рабунок у моїй хаті! Чоловіче, не пусти розбишак до комори! — Поза плотами повно людей. Дехто заохочує: — Беріть, беріть! Забирайте від поган працю сліпої! — Феся кинулася на поріг комори і не дає дверей відчинити. Анна вхопила її обірuch і відкинула, мов помело. Увійшла до комори, а за нею син. — Бери, Василю, скриню! — Вхопили обоє скриню й несуть на двір.

— Гов, — спиняє Василь Чемеришин, — що ви собі на моїм газдівстві позволяєте?

— Василю, — каже Анни син, — і ти і я, оба ми Василі, а ще в додатку тіточні брати. Раджу тобі не ставляти нам перешкод, бо інакше матимеш справу зо мною. А я не пожартую. За розбій при людях можеш мене до суду заскаржити. Тепер по доброму вступися, нехай ми діла закінчимо. — Відсунув брата на бік і скриню винесли. Двох із гурту хлопців помогли висадити на віз. — Сідай Миколо на віз — каже Василь до одного парубка — їдь до мене. Ми ще корову возьмемо. — Загуркотіла фіра, Феся кричала, та віз униз вигоном скоро покотився.

Із коровою було менше клопоту. Чемеришин, зміркувавши, що всі люди проти нього і його жінки, видав корову зо стайні, хоч Феся на ціле горло репетувала. Її крик покривали вибухи сміху сусідів, що на видовище збігли задивитися. Коли корова зникла за вигоном, люди порозходилися, полишаючи подвіря Василя. Тільки в хаті заводила Феся; вкінці й вона замовкла.

*

Юстина в новім середовищі. Добре їй у тети; зїсть ліпше, як у брата, має чисту сорочку, чисту постіль. У Тети дві хати; вуйко з дітьми спить в одній, а Юстина з тетою в другій. Тільки Юстина якось сміливости не має. Не знає, до чого взятися. Сидіти голіруч вона не може й не хоче. Просить давати їй якусь роботу.

— Та що ж дитинко будеш у нас робити, — каже тета. — Сиди собі, відпочивай.

— Яюсь, тіточко, не можу без роботи сидіти. Конче дайте мені роботу. — Дали їй лущити фасолю, кукурузу. Юстина просить, щоб їй ніхто не помагав, — вона сама полушить. У вуйка й весело; вечорами сходяться хлопці й дівчата, читають, готуються до вистави у читальні. Виучують ролі, роблять проби. Деколи Василь читає книжку, а всі слухають. Тепер ось вчить хор. Перше дівчата, потім хлопці. Ах, як гарно все те виходить, як вони разом у співі злучаються! А які то гарні слова до тої пісні. Ось проспівали вони вже другий вірш:

„Годі вглиблятись у рану затрутую,
Годі благать о любов;
З кожною строфою, з кожною нудою,
Капає з серденька кров“...

Не зовсім Юстина це розуміє, але щось у її душі ворується. Й у неї скапувало серце кровю, коли вона всіх сил докладала, щоб братовій догодити. А тепер? Хоч вона в тети, хоч добре їй тут, але що ж далі буде? А що буде, як тета помре? Чи схочуть її додержати, хоч не зовсім чужі, але все ж таки не батько, не мати? А вона ще молода, хто знає, як довго прийдеться їй жити? Як чудово щось такі слова зложив про затруту рану. А про любов? Ні, не її уділом любов. Дійсно, пісня її життя „напоєна горем, отрутою“. Господи, дай дожити віку, а Ти мене нагородиш на другому світі за те, що я цим світом не втішалася. — І Юстині ставало легше на душі, вона веселішала, а навіть сміялася.

Ще одно звеселяло її душу: щонеділі ходила з тетою до церкви. Клала руку на тетине плече й так обі йшли. З дому брата не ходила, бо хтож мав її відвести? Хто мав її вбрати у святкову одіж? У церкві чула чудовий спів, слова панотця, чула шепіт молитви соток людей і собі молилася. По кожнім Богослуженню верталася всміхнена, говорила по дорозі з людьми.

„Ей, добра моя тета, добра! Боже, дай їй здоров'я і щастя“. — думала сліпа.

*

Чує Анна по ночах, що Юстина не спить: обертається з боку на бік, зідхає, часом злегка стогне. — Юстино, — питає раз, — чому ти не спиш?

— Я сплю, тітко.

— Знаю, що спиш, але не так, як молоді повинні спати; яку вечері ляже на один бік, то й не обернувшись вранці встане. Я чую, небого, як ти спиш. Скажи мені, чому це так? Може ти хвора?

— Ні, тіточко, я здорова. Тільки інколи щось у голову набриде і спати не можу. Але потім знову засипляю. — Тету відповідь Юстини не переконала. Анна добре спостерегла, що сліпа довго не спить, що марніє, що все більша задума на її лиці буває. Юстина ж скривала свої думки в глибині душі й ні з ким ними було поділитися. Теті сказати? І що буде казати? Що тужить за роботою, що тужить за братовими дітьми? Юстині здавалося, що якби теті все розповіла, то тета готова розгніватися на неї. Та ж вона її з того пекла вирвала! От вона до роботи рветься, а їй не дають. У брата знала вона найменший куток, ішла певна до нього, а тут оточення нове; вийде на двір, — зараз до чогось стукнеться, об щось зачепить. У брата вона якось інакше себе почувала; там домашні над нею не дуже розщибалися, а тут всі над нею милосердяться, пильнують, жаліють.

Приходило їй на думку, що далі з нею буде. Добре тепер, як тета живе й усім кермує, всі її слухають. А що буде, як тета умре, як Василь вжениться і приведе жінку до хати? Чи схоче вона коло сліпої ходити? Правда, може бути це інша людина, як її братова Феся, але сліпій здається, що скоріше знесла б наругу від Фесі, ніж від майбутньої жінки тіточного брата. Ось такі думки сновигали по голові сліпої темними ночами і зганяли сон із її повік. І по розмові з тетою Юстина намагалася у ночі ані ворухнутися; накривалася з головою, майже віддих у собі заперала, та вранці ще більше змучена вставала.

*

Захоплювався старий Лисий Іван революцією, чи пак еволюцією нашого села, порівнюючи його з передвоєнним станом. Та одна інновація викликала в нього відразу: жінки боялися мати багато дітей, та, не зважаючи на страшний гріх, потайки ходили до генеральної „лікарки-гінекольога“, щоб вона вибавляла їх від нового прибутку. А лікарка Варвара, що її одиноким інструментом було звичайне веретено, — радо своїм пацієнткам спішила з допомогою. Дарма, що через неї вже три жінки у силі віку зійшли у могилу, що багато інших із сильнішим організмом, видержавши таку операцію, ходили мов сновиди по світі і з дня на день вянули, — клієнтеля у Варвари не виводилася.

І хоч якась жінка потайки до „лікарки“ добиралася, все ж таки всі в селі знали, від котрої жінки Варвара кілька горшків ячменю, чи бобу дістала. Бо перед жіночим оком тайна не вдержиться: всюди воно підгляне, запримітить, — ну, і ніхто про це не знає, тільки баба й ціла громада. Ось таку то новину сказала тета Юстині: Феся „ходила на веретено“ до Варвари, а тепер лежить хора. Сліпу мов би хто окропом спарив. — Ой, тітусю, що ж вона таке зробила! Осиротить діточок! Що ж мені бідній робити!

— Що з тобою Юстино? Що тебе це обходить? Що собі наварила, — нехай тепер хлєпче.

— А що ж діти без мами зроблять!

— Зажди, вона ще не вмирає, може подужає?

— Ого! Подужає! Мариська Сенькова не така була, як Феся, та й пішла сиру землю гризти.

*

Це було тоді, як природа зелень ліса жовтими, а то й червоними цятками скроплювала, як корови, — понапасавшись молоді стернянки-конюшини, здувалися, мов гори і з вибалушеними очима мертві на землю падали. Чути було тоді завід у селі. До того плачу прилучився тепер не то плач, не то стогін Василя Чемеришина, що біг до своєї тети Анни по сліпу сестру, бо жінка вмирає і хоче зо сліпою попрощатися.

*

Дорогою йде двоє людей; попереду Василь Чемеришин, а за ним сліпа Юстина, держучись рукою його плеча. Поспішають мовчки, тільки інколи сліпа понагляє: — „Скоріш, скоріш Василю!“ — Сліпа піднімає високо ноги, щоб об груди не спотикнутися. Ось вони вже в хаті.

— Де ти, де ти, Фесю?! — кликнула Юстина.

— Ось тут я, — відізався слабий голос Фесі. Ходи до мене ближче. — Руками, що дрижали, знайшла сліпа братову і притулилася до неї.

— Що з тобою, голубко моя, що з тобою.

— Гірко зо мною. Згрішила тяжко, й треба світ покидати. Сядь собі коло мене, Юстинко. Післала я за тобою, щоб у тебе прощення за кривди просити. Прости мені, сестричко, всі кривди, які я тобі робила. Нині стали вони всі перед моїми очима. — Замок слабий голос. По хвилі відізвалась хвора:

— Чи простиш мені, сестричко?

— Ай, Фесуню, що ж ти таке питаєш? А де ж би я тобі кривду памятала? Не вмирай, не вмирай, жий для діточок. Я вже від тебе нікуди не піду, буду все за тебе робити. Лише жий, жий! Бідна моя Фесуню, до чого ж ти довела? Та чи ж я була б ще п'яте не вибавила?

— Не згадуй того, Юстинцю. Зле діло мусить кару за собою потягнути. Зробила я зло і прошу Господа, щоб Він мені мій тяжкий гріх простив. Юстинцю дорога, не опускай моїх си-

